

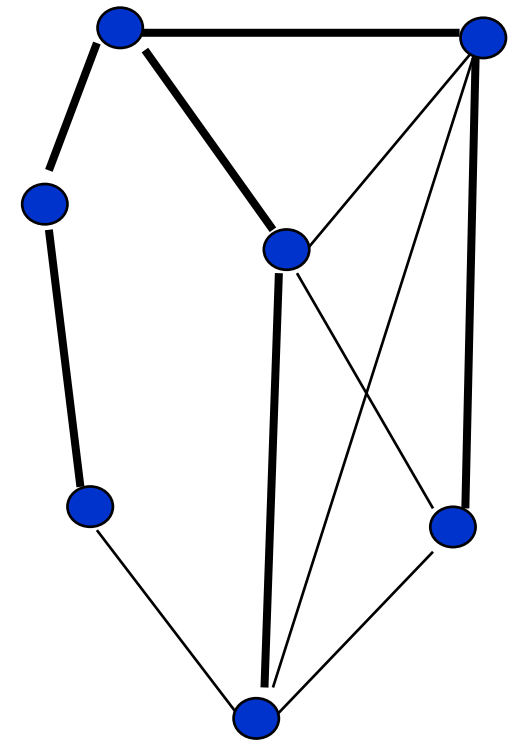
Hálózatok II

ősz 2006

2: Minimális feszítőfák, legrövidebb utak

Fák, Feszítőfák

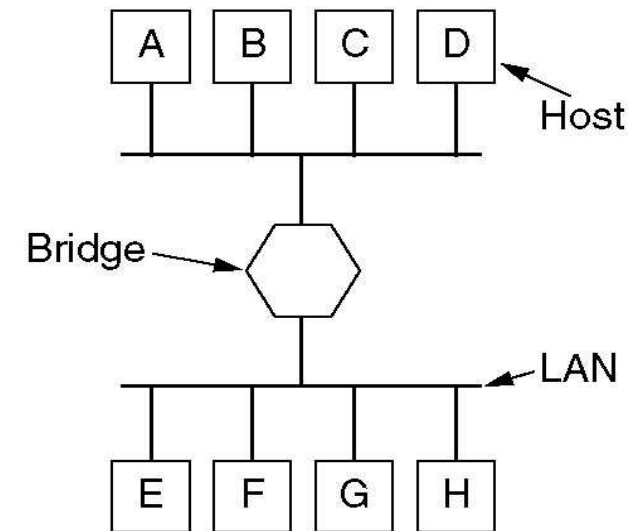
- Egy irányítatlan gráf egy **fa**, ha összefüggő és nem tartalmaz kört.
- Egy irányítatlan $G=(V,E)$ gráf **feszítőfája** egy olyan fa, melynek csomóponthalmaza V és részgráfja G -nek.
- A csomópontokat, melyek foka 1, **leveleknek** nevezzük.
- Ha egy fa egy csomópontja ki van jelölve mint gyökér, akkor a fát **gyökeres fának** nevezzük..
- Egy gyökeres fában minden v csomópontnak a gyökér kivételével pontosan egy $p(v)$ **szülő** csomópontja van, amely v -hez adjacens és a v -től a gyökérhez vezető egyértelmű úton van. Minden más v -hez adjacens csomópontot v **gyermekének** nevezünk.
- Ha egy irányítatlan gráf nem összefüggő, akkor a maximális összefüggő részgráfjait a gráf **összefüggő komponenseinek** nevezzük.

Egy feszítőfa

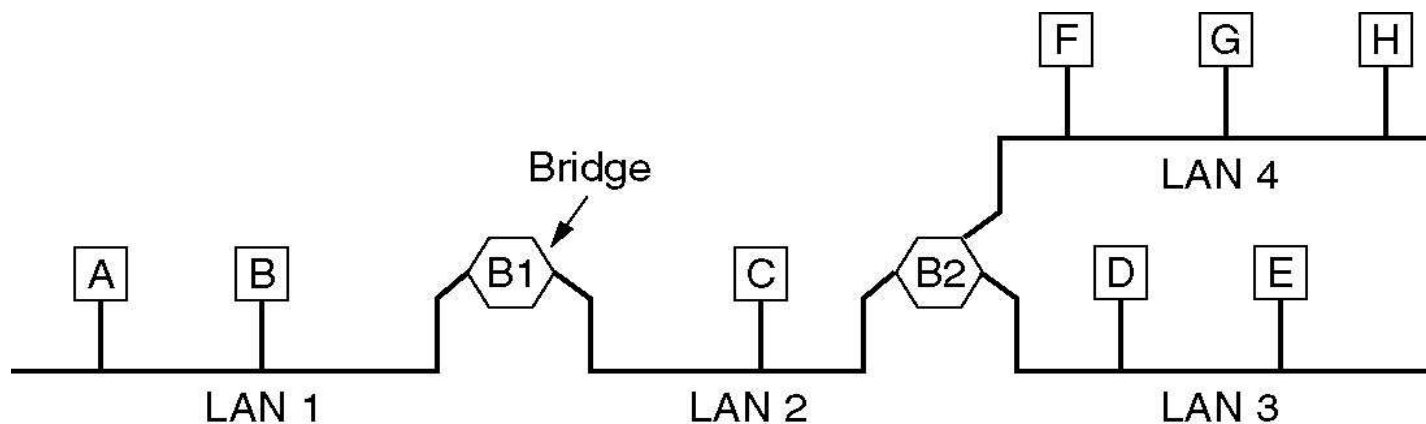
Példa: Feszítőfák és Bridge-ek

- Két lokális hálózatot kapcsol össze
  - Adatkapcsolati réteg komponense
  - Megvizsgálja az érkező csomagokat
  - A másik oldalra továbbítja, ha a cél-cím a másik hálózatban ismert, vagy ha azt még egyik oldal se látta
  - Egy táblázatot tart nyilván:
    - Megfigyeli, hogy honnan jön egy csomag, a küldőt azon a kábelen lehet elérni
    - Backward learning

Backward learning a bridge-ekben

- Példa: A küld csomagot E-nek
  - Tegyük fel, B1 és B2 tudja, hogy hol van E
  - B2 azt fogja látni, hogy A csomagja LAN2-ből jön
  - Mivel B2 nem tud LAN1-ről, B2 azt feltételezi, hogy A LAN2-ben van
  - Ami jó! B1 továbbítani fog minden A-nak küldött csomagot, amely LAN2-re érkezik, LAN1-nek

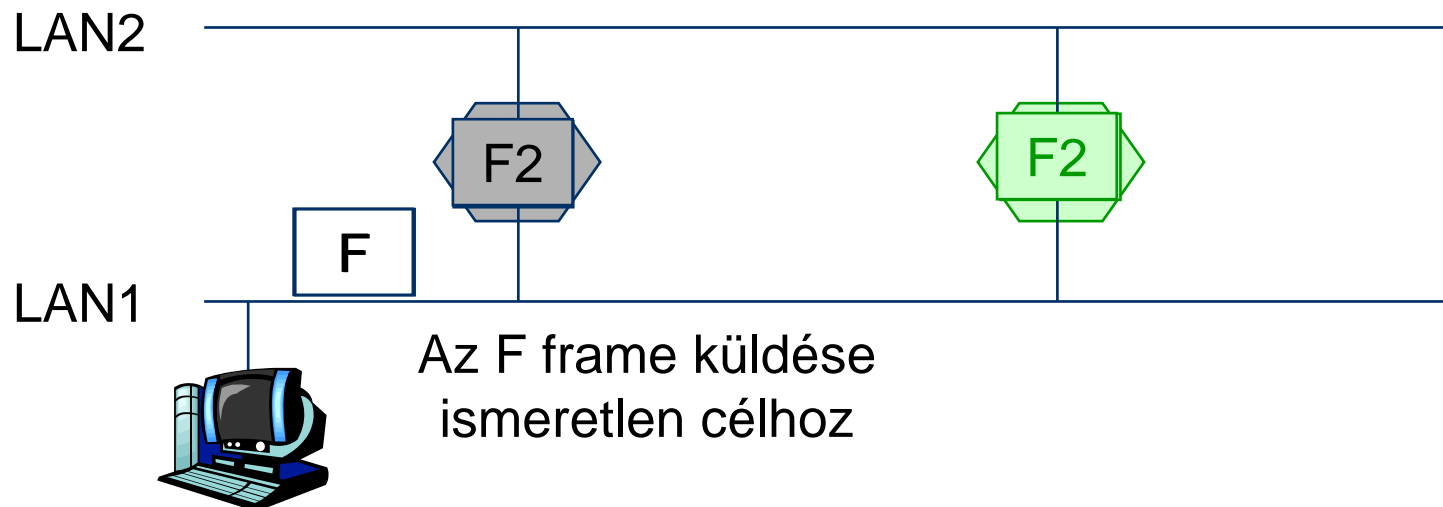

Backward learning a bridge-ekben – bootstrapping

- Az előző példában: honnan tudja B2 kezdetben, hogy hol van E?
- Válasz: NEM tudja
  - Opció 1: kézi konfiguráció – nem éppen szép megoldás!
  - Opció 2: nem számít – egyszerűen továbbítja az ismeretlen című csomagot mindenfele
    - Azon hálózat kivételével, ahonnan érkezett
- Az algoritmus:
  - elárasztás (flood) ha a cím ismeretlen;
  - dobja el ha tudja, hogy nem szükséges;
  - továbbítsa specifikusan, ha a cél címe ismert

Elárasztás bridge által – problémák

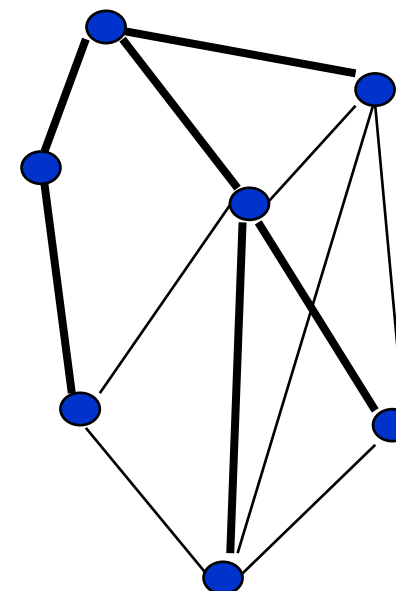
- “backward learning by flooding” egyszerű, de problémás
- Tekintsük a topológia példát:
  - Egy második bridge is összeköti a két LAN-t a nagyobb megbízhatóság miatt

- és így tovább ...
- Hogy kerülünk el ilyen ciklusokat?

Megoldás: Feszítőfák

- A csomagok ciklusai csak akkor jöhetnek létre, ha a gráf, amit a bridge-ek definiálnak kört tartalmaz
  - Tekintsük a bridge-eket éleknek, a LAN-okat csomópontoknak
  - Redundáns bridge-ek köröket formálnak ebben a gráfban
- Ötlet: alakítsuk át a gráfot köröktől mentessé
- Legegyszerűbb megoldás: Számítsunk ki egy feszítőfát ebben a LAN-bridge gráfban
  - Egyszerű, ön-konfiguráló, nem kell kézi beavatkozás
  - De nem optimális: az installált bridge-ek kapacitását nem biztos hogy kihasználja
  - IEEE 802.1w

Egy feszítőfa

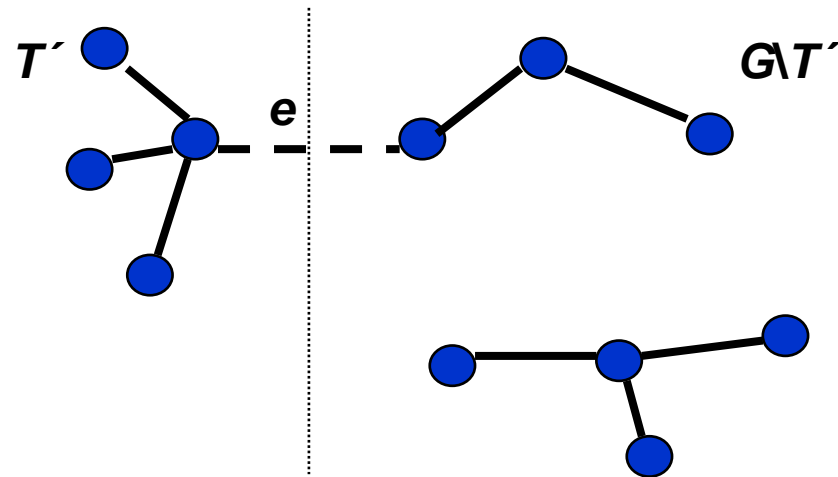
Minimális Feszítőfa

- Probléma: Építsünk fel egy olyan kommunikációs hálózatot, amely az adott kommunikációs csomópontok halmazát összefüggően összeköti. Ehhez a csomópont párok között vezetékot fektethetünk le, amely költsége a két végponttól függ. A cél, a csomópontokat minimális költségű vezetékkel összefüggően összekötni.
- Legyen $G(V,E)$ egy irányítatlan gráf súlyozott élekkel, ahol az élek súlyát egy $c : E \rightarrow \mathbf{R}^+$ függvény adja meg. Egy **minimális feszítőfa (MST)** G -ben egy olyan feszítőfa $T=(V,E')$, amelyre $c(T) := \sum_{e \in E'} c(e)$ minimális.

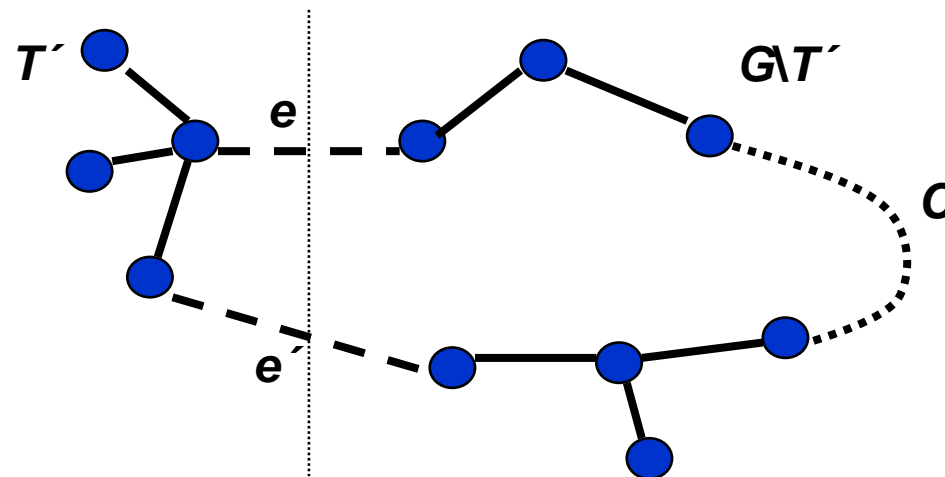
Egy minimális feszítőfa kiszámítása

Tétel 1: Legyen $E' \subset E$ egy olyan élhalmaz, hogy G -nek létezik egy T minimális feszítőfája, amely minden E' -beli élet tartalmaz. Legyen T' egy részfája T -nek, amely E' által adott. Legyen $e \in E$ egy él, melynek súlya minimális azon élek között, melyek egyik végpontja T' -ben, a másik $G \setminus T'$ -ben van. Ekkor létezik egy minimális feszítőfa, ami $E' \cup \{e\}$ minden élet tartalmazza.

Egy minimális feszítőfa kiszámítása

Biz.: Legyen T egy minimális feszítőfája G -nek, ami tartalmazza E' -t.
Ha T az e élet is tartalmazza, kész vagyunk. Tegyük fel, hogy $e \notin T$.
Akkor $T \cup \{e\}$ tartalmaz egy C kört, ami T' -beli és $G \setminus T'$ -beli csomópontokat is tartalmaz. Így C -nek tartalmaznia kell az e élen kívül legalább még egy e' élnet T' és $G \setminus T'$ között. Mivel e súlya minimális minden ilyen él között, $c(e) \leq c(e')$. Legyen $T'' = T \cup \{e\} \setminus \{e'\}$. Ekkor T'' egy feszítőfa, melyre $c(T'') \leq c(T)$, és T'' tartalmazza $E' \cup \{e\}$ -t. $\square$

Egy minimális feszítőfa kiszámítása

Tétel 1 implikálja, hogy egy minimális feszítőfát ki tudunk számítani úgy, hogy egy üres E' élhalmazzal indulunk és minden lépésben hozzáadunk E' -hez egy olyan e élet, amely az összes él közül, ami az aktuális részfákból kivezet, minimális súlyú.

Kruskal algorithmusa

Input: Egy összefüggő irányítatlan $G=(V,E)$ gráf $c : E \rightarrow \mathbf{R}^+$ élsúlyokkal

Output: G egy minimális feszítőfája $T=(V,E')$

$E' := \emptyset$;

for all $e=\{u,v\} \in E$ súly szerint növekvő sorrendben do

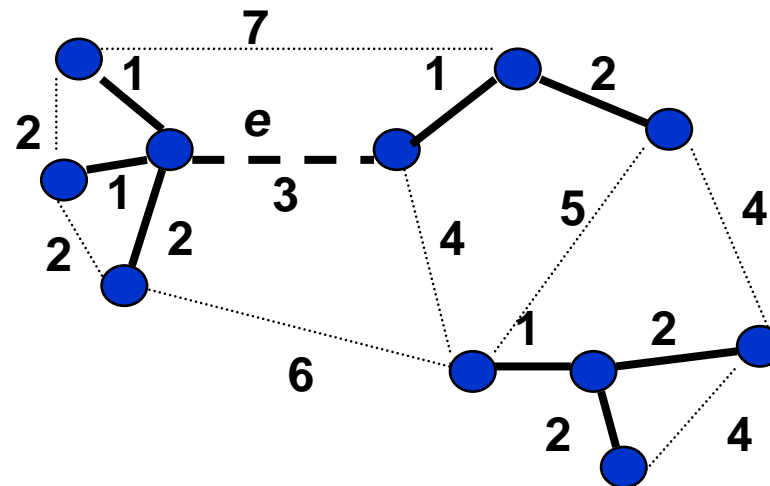
if u és v különböző összefüggő komponensében van $G'=(V,E')$ -nek then

$E' := E' \cup \{e\}$;

fi;

od;

return $T=(V,E')$;

Kruskal algoritmusának helyessége

Indukció:

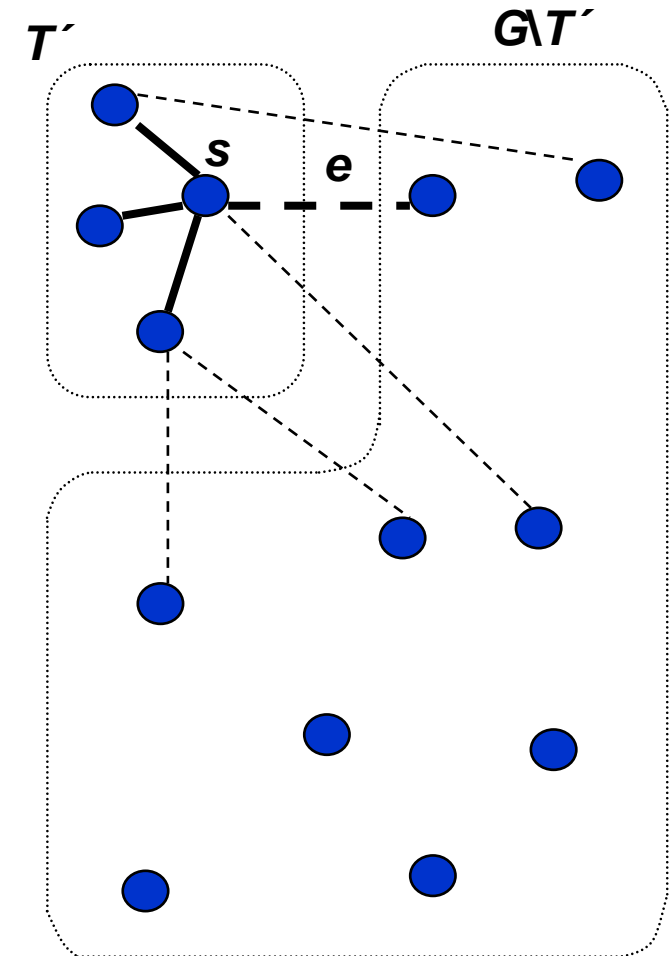
- $E' = \emptyset$: az üres élhalmazt minden minimális feszítőfa tartalmazza.
- Legyen E' az aktuális élhalmaz. Indukciós feltétel: E' -t tartalmazza egy minimális feszítőfa T . Legyen $e = \{u, v\}$ az az él, ami éppen feldolgozásra kerül. Ha u és v csomópont $T \cap E'$ ugyanazon T részfájában van, akkor $T \cup \{e\}$ tartalmaz egy C kört, úgy hogy e egy maximális súlyú él C -ben, mivel az élek súly szerint növekvő sorrendben kerülnek feldolgozásra. Következésképpen e nem kerül bele E' -be.
- Ha u és v csomópont $T \cap E'$ különböző összefüggő komponensében van, akkor $\{u, v\}$ egy minimális súlyú él, ami az u -t tartalmazó részfából kivezet, mivel az élek súly szerint növekvő sorrendben kerülnek feldolgozásra. Ekkor Tétel 1 szerint létezik egy minimális feszítőfa, ami az $E' \cup \{e\}$ élhalmazt tartalmazza. Így e belekerül E' -be.

Kruskal algoritmusának analízise

- Az élek sorbarendezése: $O(m \log m) = O(m \log n)$ idő, $O(m)$ tár
- Tesztelni, hogy az éppen feldolgozásra kerülő él végpontjai ugyanabban az összefüggő komponensben vannak-e, és ha nem, akkor a két összefüggő komponens egyesítése: amortizáltan $O(\alpha(m,n))$ idő.
  - Union-Find adatstruktúra segítségével (R. Tarjan, 1979)
  - $\alpha(m,n)$ az Ackermann függvény egy funkcionális inverze:
 $\alpha(m,n) = \min\{ z : A(z, 4^{\lceil m/n \rceil}) > \log n \}$, ahol
 $A(i,0)=0, A(i,1)=2$ ha $i \geq 0$,
 $A(0,j)=2j$ ha $j \geq 0$,
 $A(i,j)= A(i-1, A(i,j-1))$ ha $i \geq 1, j \geq 2$.
- Összesen: $O(m \log n)$ idő, $O(n+m)$ tár

Prim algoritmus

- Kiválasztunk egy tetszőleges s csomópontot, mint kezdőpont.
- Mindig azt a T' részfat tekintjük, amely s -t tartalmazza.
- Az összes T' -ből kivezető él közül kiválasztunk egy minimális súlyút és hozzáadjuk E' -hez.
  - Ezáltal T' minden lépésben egy éllel és egy csomóponttal lesz nagyobb.
  - Minden időpontban csak egy T' részfa van, ami több mint egy csomópontot tartalmaz.
- Tétel 1 feltételei teljesülnek, így $n-1$ lépés után T' egy minimális feszítőfává nő.

Prim algoritmusa

Hogyan lehet minden lépésben a hozzáadandó e élet hatékonyan meghatározni?

- e súlya minimális kell hogy legyen mindazon élek között, amelyek egy T -beli csomópontot egy $G \setminus T$ -beli csomóponttal kötnek össze.
- Ehhez egy u.n. Priority-Queue adatstruktúrát használunk. Egy Priority-Queue Q a következő operációkat bocsájtja rendelkezésre:
  - $Q.Insert(e,p)$: e elem hozzáadása p prioritással Q -hoz,
  - $Q.DecreasePriority(e,p)$: csökkenti a prioritását a Q -ban már tartalmazott e elemnek p -re,,
  - $Q.DeleteMin()$: visszaadja Q legalacsonyabb prioritású elemét és törli azt Q -ból.
- Alternatívák Q implementálására:
  - **Bináris kupac (binary heap)**: mindhárom operáció $O(\log n)$ idő alatt.
  - **Fibonacci Heap**: $Insert$ és $DecreasePriority$ $O(1)$ időben és $DeleteMin$ $O(\log n)$ időben amortizáltan.

Prim algoritmus

Invariánsok:

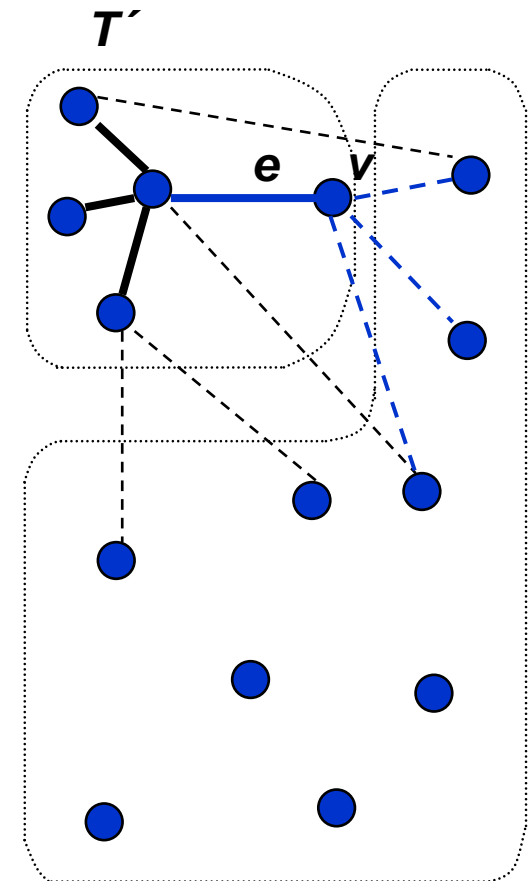
- Q tartalmazza az összes $v \in G \setminus T$ csomópontot, ami T -ből egy éllel elérhető. Legyen e_v egy minimális súlyú él azon élek közül, melyek egy T -beli csomópontot kötnek össze v -vel. Akkor v prioritása Q -ban: $c(e_v)$.
- Minden v csomópontoz, ami Q -ban van, nyilvántartjuk egy $from[v]$ változóban a minimális súlyú e_v -t élet T und v között.

Inicializálás:

- A startcsomópont s minden v szomszédját beletesszük Q -ba $c(\{s, v\})$ prioritással és
- $e=\{s, v\}$ élet tároljuk $from[v]$ -ban.

Prim algoritmus

- A következő élet, amit E' -hez hozzáadunk, a $Q.DeleteMin()$ operációval határozhatjuk meg: ezzel megkapjuk azt a $v \in G \setminus T'$ csomópontot, amely T' -ből egy minimális súlyú éllel érhető el.
- Ezután az $e_v = from[v]$ élet hozzáadjuk E' -hez.
- Ezután a következő adatokat kell aktualizálni, hogy az invariánsok érvényesek maradjanak (v mostmát T' -ben van):
  - v azon w szomszédjait, amik még nincsenek benne Q -ban, hozzá kell adni Q -hoz $c(\{v, w\})$ prioritással és $from[w]$ -ben tárolni kell $\{v, w\}$ -t.
  - v azon w szomszédjainál, amik már Q -ban vannak, és nagyobb a prioritásuk, mint $c(\{v, w\})$, csökkenteni kell a prioritást $c(\{v, w\})$ -re és $from[w]$ -ben tárolni kell $\{v, w\}$ -t.

Prim algoritmus

Input: egy összefüggő irányítatlan
 $G=(V,E)$ gráf $c : E \rightarrow \mathbf{R}^+$ élsúlyokkal

Output: G egy minimális feszítőfája
 $T=(V,E')$

1. $s :=$ tetszőleges startcsomópont V -ből;
2. $ready[s] := true$;
3. $ready[v] := false, \forall v \in V \setminus \{s\}$;
4. priority_queue Q ;
5. for all $e=\{s,v\} \in E$ do
6. $from[v] := e$;
7. $Q.Insert(v,c(e))$;
8. od;
9. $E' := \emptyset$;
10. while $|E'| < |V| - 1$ do
11. $v := Q.DeleteMin()$;
12. $E' := E' \cup \{from[v]\}$;
13. $ready[v] := true$;
14.   for all $e=\{v,w\}$ do
15.   if $w \in Q$ and $c(e) < c(from[v])$ then
16. $from[v] := e$;
17. $Q.DecreasePriority(w,c(e))$;
18.   else if $w \notin Q$ and not $ready[w]$ then
19. $from[w] := e$;
20. $Q.Insert(w,c(e))$;
21.   fi;
22.   od;
23. od;
24. return $T=(V,E')$;

Prim algoritmus

Futási idő (Fibonacci Heap-pel):

- # $Q.Insert()$: n (csomópontonként 1) - $O(n)$ idő
- # $Q.DeleteMin()$: n (csomópontonként 1) - $O(n \log n)$ idő
- # $Q.DecreasePriority()$: $\leq m$ (élenként ≤ 1) - $O(m)$ idő
- # A teszt a 15. és a 18. sorban: m (élenként 1) - $O(m)$ idő
- Inicializálás: $O(n)$ idő
- Összesen: $O(n \log n + m)$ idő

Társzükséglet: $O(n+m)$

Megjegyzések

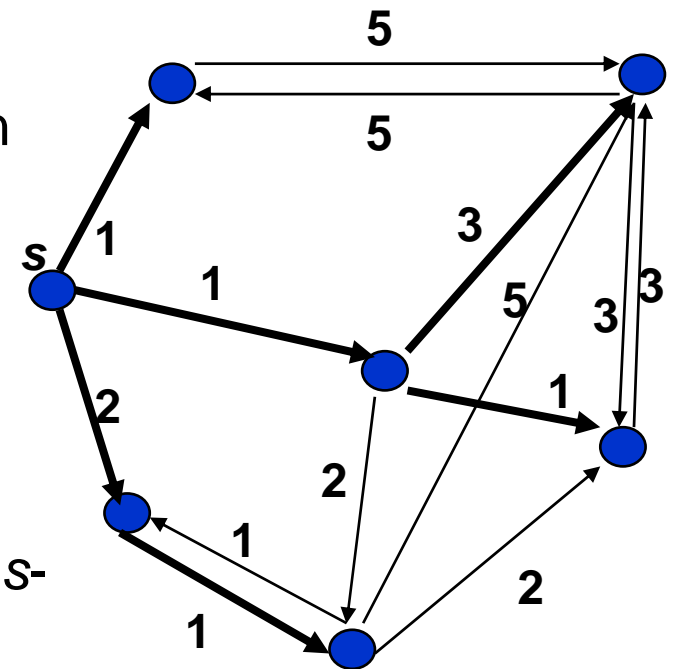
- Az aszimptótikusan leggyorsabb algoritmus a minimális feszítőfa kiszámítására $O(n\alpha(m,n) + m)$ időt és $O(n+m)$ tárat igényel [B. Chazelle 1998].
- A minimális feszítőfa kiszámításának időigényére ismert alsó korlát $\Omega(n+m)$.
- Nyitott Probléma: Meg lehet-e javítani az alsó vagy a felső korlátot?

Legrövidebb utak fája

Probléma: Legyen $G=(V,E)$ egy irányított gráf
 $c : E \rightarrow \mathbf{R}^+$ élsúlyokkal. Legyen $s \in V$ egy
startcsomópont.

Számítsuk ki a legrövidebb utat s -től V minden
más csomópontjához.

- Ez az **Open Shortest Path First (OSPF)** routingprotokoll alapja kommunikációs hálózatokban.
- Feltesszük, hogy minden csomópont elérhető s -ből egy úton. (nem elérhető csomópontokhoz nem létezik legrövidebb út sem.)

Legrövidebb utak fája

- A **távolság** s -től egy w csomóponthoz egy legrövidebb út hossza (az élsúlyok összege az úton) s -től w -hez.
- Minden $v \in V \setminus \{s\}$ csomóponthoz jelölje $from[v]$ a v -t megelőző csomópontot egy legrövidebb úton s -től v -hez.
- Az élhalmaz $\{ (from[v], v) : v \in V \setminus \{s\} \}$ megadja G -nek egy **legrövidebb utak fáját**, azaz egy fát s gyökérrel, amely legrövidebb utakat tartalmaz s -től minden más csomóponthoz.

Dijkstra algoritmus

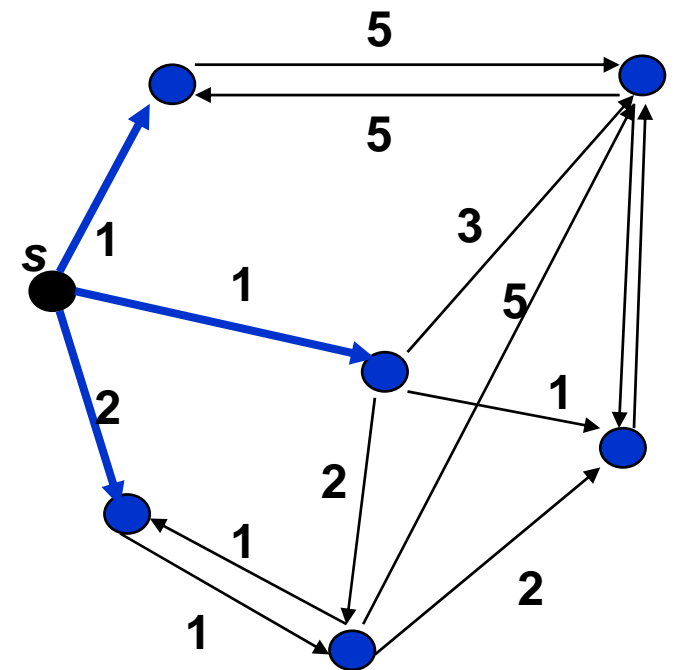
- Ötlet: A legrövidebb utakat hosszuk szerint növekvő sorrendben számítjuk ki.
- Minden csomóponthoz kiszámítjuk a következő értékeket:
  - $dist[v]$: egy legrövidebb út hossza s -től v -hez,
  - $from[v]$: a v -t megelőző csomópont egy legrövidebb úton s -től v -hez.
- Egy v csomópontot „kész“-nek jelölünk: $ready[v] = true$, ha már meghatároztunk egy legrövidebb utat s -től v -hez.
- Invariánsok:
  - Minden még „nem kész“ csomópontot, amit egy „kész“ csomópontból egy éllel elérünk, egy Q priority-queue-ban tárolunk, úgy hogy minden $v \in Q$ csomópontra a következő érvényes:
    - $dist[v]$ egy legrövidebb út hossza s -től v -hez mindazon utak között, melyek v -n kívül csak „kész“ csomópontokat tartalmaznak,
    - $from[v]$ a v -t megelőző csomópont egy ilyen úton,
    - v prioritása Q -ban $dist[v]$.

Dijkstra algoritmus

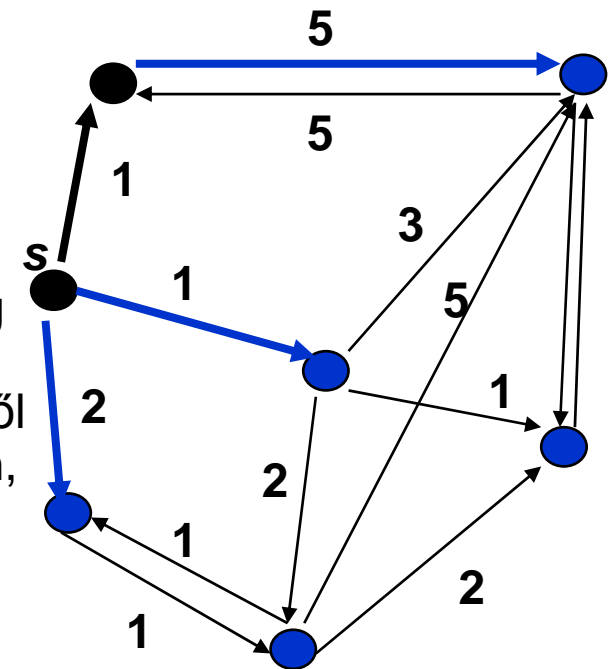
- Inicializálás

- $dist[s] := 0$, $ready[s] := true$,
- s minden v szomszédjára:
  - $dist[v] := c((s,v))$, $from[v] := s$, $ready[v] := false$,
  - $Q.Insert(v, dist[v])$.
- Minden más v csomópontra:
  - $dist[v] := \infty$, $ready[v] := false$.

Dijkstra algoritmus

- Az invariánsok megőrzése egy iteráció után
  - Minden lépésben egy új csomópont lesz „kész“, egy csomópont minimális prioritással.
  - $dist[v]$ már tartalmazza a helyes értéket.
(Mivel v minimális prioritású csomópont Q -ban, minden olyan út hossza s -től v -hez, amely „nem kész“ csomópontot is tartalmaz, legalább olyan nagy, mint annak az útnak a hossza, amit már megtaláltunk a csak „kész“ csomópontokat tartalmazó utak között.)
  - v minden w szomszédjánál, ami már Q -ban van, meg kell vizsgálni, hogy s -től w -hez direkt v -ből egy rövidebb út vezet-e, mint azok az utak, amik csak v -től különböző „kész“ csomópontot tartalmaznak. Ha igen, akkor $dist[w]$ -t és $from[w]$ -t ennek megfelelően aktualizálni kell.
  - v minden w szomszédjánál, ami még nincs benne Q -ban:
    - $from[w] := v, dist[w] := dist[v] + c((v, w))$
    - w -t be kell szúrni Q -ba $dist[w]$ prioritással.

Dijkstra algoritmus

Input: Egy irányított $G=(V,E)$ gráf
 $c : E \rightarrow \mathbf{R}^+$ élsúlyokk és
 s startcsomóponttal

Output: Legrövidebb utak s -től minden
más csomóponthoz (amik $dist$ és
 $from$ által adottak)

```
1. ready[s]:=true;
2. ready[v]:=false  ∀ v ∈ V \ {s};
3. dist[s]:=0;
4. dist[v]:=∞  ∀ v ∈ V \ {s};
5. priority_queue Q;
6. for all e={s,v} ∈ E do
7.     from[v]:=s;
8.     dist[v]:=c(e);
9.     Q.Insert(v,c(e));
10. od;
```

```
11. while Q ≠ ∅ do
12.     v := Q.DeleteMin();
13.     ready[v]:=true;
14.     E' := E' ∪ {(from[v],v)};
15.     ready[v]:=true;
16.     for all e={v,w} do
17.         if w ∈ Q and dist[v]+c(e) < dist[w] then
18.             from[w]:=v;
19.             dist[w]:=dist[v]+c(e);
20.             Q.DecreasePriority(w,dist[w]);
21.         else if w ∉ Q and not ready[w] then
22.             from[w]:=v;
23.             dist[w]:=dist[v]+c(e);
24.             Q.Insert(w,dist[w]);
25.         fi;
26.     od;
27. od;
```

Dijkstra algoritmus

Futási idő (Fibonacci Heap-pel):

- # $Q.Insert()$: n (csomópontonként 1) - $O(n)$ idő
- # $Q.DeleteMin()$: n (csomópontonként 1) - $O(n \log n)$ idő
- # $Q.DecreasePriority()$: $\leq m$ (élenként ≤ 1) - $O(m)$ idő
- # A teszt a 17. és 21. sorban: m (élenként 1) - $O(m)$ idő
- Inicializálás: $O(n)$ idő
- Összesen: $O(n \log n + m)$ idő

Tárigény: $O(n+m)$

OSPF (Open Shortest Path First) Routing

- Minden router tárol egy legrövidebb utak fát, a legrövidebb utakat saját magától minden cél-címhez.
- Startup:
  - Amikor egy router-t bekapcsolunk, küld egy „hello“-csomagot minden szomszédjának,
  - Miután a „hello“-csomagokat visszakapja
  - Meghatároz egy routing kapcsolatot mindazon router-ekkel a routing adatbankok szinkronizálásával, amely routerek ezt a szinkronizálást megengedik.
- Update:
  - Minden router rendszeres időközönként küld egy update-üzenetet, amely a saját u.n. „link-state“-jét (a routing-adatbankját minden más routerhez) írja le. Így minden router megkapja a lokális hálózati topológia leírását.
  - Minden router kiszámít egy legrövidebb utak fáját. Ez a fa minden kommunikációs célhoz megadja a következő routert, amin keresztül kell küldeni az üzenetet.